

Keski-Suomen hyvinvointialueen lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisestä annetun lain muuttamiseksi

1. Antaisivatko ehdotetut muutokset riittävät mahdollisuudet hoitaa hyvinvointialueiden rajat ylittäviä häiriötilanteita käytännössä?

Kyllä.

Ehdotetut muutokset antaisivat nykyistä paremmat mahdollisuudet hoitaa hyvinvointialueiden rajat ylittäviä häiriö- ja poikkeustilanteita. Muutosten riittävyttä voidaan arvioida kokemusten kautta saadun näytön perusteella.

Vaikutuksiltaan laajan poikkeustilanteen hallinta, sekä oikea ja ajantasainen tilannekuva edellyttänevät laissa esitettyjen toimenpiteiden lisäksi myös muuta lainsäädännön, vastuunjaon, sekä toimintamallien tarkastelua (tästä laajemmin kohdassa 4. Muut mahdolliset huomiot hallituksen esityksestä).

§ 50a

Yksi esitetyn lakiuudistuksen keskeisistä perusteluista on mahdollistaa yhteistoiminta-alueille tilannekuvan kokoamisen ja ylläpitämisen lisäksi riittävästi toimivaltaa johtaa tarvittavia operatiivisia toimenpiteitä laajoissa häiriö- ja poikkeustilanteissa. Tulevaisuudessa siirtyminen valmiuden säätelyn tasolta toiselle voisi kattaa prosessinomaisesti eri vaiheita: Tiedonkeruu ja tilannekuvan luominen, normaalioloissa toteutettava ennakointi (valmiussuunnittelu), sekä reagointi poikkeusolojen hallitsemiseksi. Kokonaisuutena arvioiden yhteistoiminta-alueiden kyvykkyys tehdä yhteisiä hankintoja, toteuttaa operatiivista yhteistyötä, järjestää materiaalien ja henkilöresurssien siirtoja, sekä muuta yhteistoimintaa paranisi, jos johtamisen tasot sekä toimivalta on määritelty tarkoituksenmukaisesti.

Häiriötilanteissa yksittäisen hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon kapasiteetti kuormittuu herkästi, koska toiminta on normaalitilanteessakin paikoin niukasti resursoitua. Toimintakyky häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa perustuu normaaliajan toiminnan voimavaroille ja toimintamalleille. Toimintakyvyn varmistamiseksi häiriö- ja poikkeustilanteissa tarvittavien sosiaali- ja terveydenhuollon resurssien kohdentaminen yli hyvinvointialuerajojen olisi perusteltua. Sote-järjestämislakiin ehdotettavat muutokset täsmentävät lainsäädäntöä siten, että häiriö- ja poikkeusoloissa laki antaa riittävät toimintavaltuudet yli hyvinvointialueiden tapahtuvalle johtamiselle ja päätöksenteolle.

Kansallisessa riskiarviossa kuvatut uhat eivät toteutuessaan noudata maantieteellisiä rajoja. Erilaisiin alueisiin ja asukkaisiin kohdistuvien riskien realisoitumisen todennäköisyydet vaihtelevat riskiluokittain, jotkut toteutuvat todennäköisemmin haja-asutusalueella, toiset taajamissa. Häiriö- tai poikkeusolojen vaikutusalue voi varioida, ja siten niiden hallintaa varten tarvitaan laissa säädetty menettely toimivallan ja -vastuun jakamiseen tilanteeseen nähden tarkoituksenmukaisesti. Tätä ajatellen lakiluonnoksen §:ssä 50a lopussa kuvattu menettely sosiaali- ja terveysministeriön mahdollisuudesta määrätä häiriötilanteessa tarvittaessa yksi hyvinvointialue johtamaan tai koordinoimaan tilannetta, tai ottaa erityisen merkittävässä poikkeusoloissa johtovastuu itselleen, on tarkoituksenmukainen.

§ 50b ja 50c

Järjestämislakia koskevassa muutosehdotuksessa esitetään uuden kansallisen toimielimen, sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisen johtoryhmän perustamista. Hallituksen esityksessä kuvatut varautumisen johtoryhmän kokoonpano, hallinnolliset menettelyt, sekä toimintatapa vaikuttavat

tarkoituksenmukaiselta. Lakiluonnoksen kohdan § 50b maininta siitä, että johtoryhmään voidaan kutsua yksittäisen hyvinvointialueen edustaja läsnäolo- ja puheoikeudella jos tilanne koskettaa erityisesti ko. hyvinvointialuetta, on kannatettava.

Lakiesityksen mukaisesti varautumisen johtoryhmälle säädettäisiin toimivaltaa §:ssä 50a määriteltyjen kriteerien täytyessä päättää hyvinvointialueiden, yhteistoiminta-alueiden, sekä kansallisten voimavarojen kohdentamisesta laissa määriteltyjen periaatteiden mukaisesti. Johtoryhmälle säädetty toimivalta ko. olosuhteissa olisi siten varsin laaja. Valmiuden säätelyn näkökulmasta tarvittaneen konkreettista ohjeistusta, milloin ja minkälaisissa tilanteissa toimivaltaa siirtyy uudessa rakenteessa eri portaille. Kokonaisuuden hallinnan kannalta uudistus on perusteltu, esimerkiksi kokemukset koronapandemian alkuvaiheista tukevat selkeän johtojärjestelmän tarvetta vakavampia tilanteita varten.

2. Tukisivatko ehdotuksen mukaiset yhteistyöaluetasoiset ja kansalliset järjestelyt hyvinvointialueiden valmiutta ja varautumista

Kyllä. Kysymykseen annetaan tarkennettu vastaus kohdassa 3.

3. Olisivatko ehdotetut normaaliolojen häiriötilanteiden hoitamista koskevat toimintamallit toimivia myös poikkeusoloissa?

Kyllä.

Yhteiskunnan kyky johtaa- ja operoida häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa perustuu normaaliajan toiminnan voimavaroille ja toimintamalleille. Organisaatioilla ei ole juurikaan erillisiä resursseja, joita voitaisiin tarpeen tullen vapauttaa poikkeustilanteissa. Lakiluonnoksessa kuvatut muutokset yhtenäistäisivät ja selkiyttäisivät alueellisten ja kansallisten viranhaltijoiden vastuita ja tehtäviä normaalioloissa, normaaliolojen häiriötilanteissa, sekä lain tarkoittamissa vakavammissa poikkeusoloissa. Ehdotetut muutokset parantaisivat sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien viranhaltijoiden edellytyksiä hoitaa laajoja tai muuten poikkeuksellisia häiriötilanteita ja poikkeusoloja alueellisella ja kansallisella tasolla.

Lainsäädännön, säätelyn ja menettelytapojen tulisi muodostaa kokonaisuus, josta syntyisi ajan kuluessa kansallinen varautumisen toimintakulttuuri. Sosiaali- ja terveydenhuollon, sekä pelastustoimen varautumisen suunnittelijoiden ja poikkeusoloissa toimivien tulisikin olla samat tahot, jolloin toiminta häiriötilanteissa voisi olla luotettavaa ja vaikuttavaa. Ennakollinen valmiussuunnittelu, sekä konkreettista toiminta sekä normaaliolojen häiriö- että poikkeusoloissa tulisi ajatella osa-alueiden summasta muodostuvana kokonaisuutena.

4. Muut mahdolliset huomiot hallituksen esityksestä

Valmiuden säätelystä

Lakiluonnoksen §:ssä 50a kohdassa 1 edellytetään yhteistoiminta-alueita sopimaan yhteistoimintasopimuksella yhteistyöalueen hyvinvointialueiden yhteisistä perusteista valmiuden

säätelyn tasoissa ja hälytysjärjestelyissä sekä niihin liittyvissä menettelyissä, sekä kohdassa 2 menettelyistä eri valmiuden säätelyn tasoilla.

Lakiluonnoksen §:ssä 50c kohdassa 2 varautumisen johtoryhmän tehtävänä on päättää valmiuden säätelyn tasoista ja menettelyistä kohdassa 1 tarkoitetuissa tilanteissa.

Hallituksen esityksessä, sekä taustamateriaaleissa valmiuden säätelyllä tarkoitetaan määrittelyä siitä, minkälaisissa arjen tilanteissa laukeavat kullekin säätelyn tasolle sovitut toimenpiteet. Häiriö- ja poikkeustilanteiden luonteeseen kuuluu erimittaisuus ja vaikutusten monimuotoisuus, jolloin valmiuden tasosta päättäminen edellyttää tulkintaa. Keski-Suomen hyvinvointialue pyytää huomioimaan valmiuden säätelyn suuren merkityksen lakimuutoksen tavoitteiden toteutumiselle. Lakiuudistuksella pyritään selkeyttämään ja konkretisoimaan johtamisvalmiuksia ja resursseja, onnistuminen edellyttää riittävän yksimielistä käsitystä valmiuden säätelyn tasojen jaetusta ymmärryksestä, ja siten oikeista toimenpiteistä kussakin tilanteessa. Mikäli ehdotettu laki säädetään, tulisi valmiuden säätelyn tasojen yhteisen ymmärryksen synnyttäminen huomioida käytännön ohjeistuksessa, koulutuksissa sekä valmiusharjoittelussa.

Varautumisesta vastuussa olevien viranomaistahojen yhteistoiminnasta

Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan muutosten selkiyttävän yhteistyöalueiden roolia ja toimintaa, sekä arvioidaan niiden luovan sosiaali-, terveys- ja pelastustoimen viranomaisten yhteistoimintaa vahvistavat elementit ja toimintarakenteet. Edelleen perusteluissa todetaan muutosten parantavan useissa arjen häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa toisiinsa kytkeytyvien sosiaalihuollon, terveydenhuollon ja pelastustoimen toimintojen ohjaamista ja yhteensovittamista. Lisäksi ehdotetut muutokset joustavoittaisivat moniviranomaistoimintaa edellyttävien tilanteiden hoitamista.

Keski-Suomen hyvinvointialue esittää näkemyksensä, että varautumisesta vastaavien ministeriöiden (VM, STM ja SM) alaisuudessa toimivien viranomaisten sekä valvovien viranomaisten yhteistoimintaa tulisi parantaa ja selkeyttää muutoinkin kuin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain muutosehdotuksessa kuvatuin keinoin. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon, sekä pelastustoimen valmiuskeskusten erillistä rakennetta tulisi yhtenäistää. Kansalliselta tasolta rakentuva tavoitteellinen yhteensovittaminen sosiaali- ja terveyspalveluiden, sekä pelastustoimen välillä mahdollistaisi nykyistä syvemmän integraation hyvinvointialueiden tasolla.

Ehdotamme uudelleenarviointia ja selkeyttämistä myös aluehallintovirastojen ja yhteistoiminta-alueiden väliseen osin päällekkäiseen, osin ristiriitaiseen lainsäädäntöön sekä niiden pohjalta hyvinvointialuetasolla syntyviin epäselvyyksiin vastuun- ja tehtävien jaossa. Tilanne haastaa erityisesti Keski-Suomen kaltaisia maakuntia, jossa Lain aluehallintoviranomaisista 4 §:n 3 kohdan mukaisesti Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto vastaa mm. varautumisen yhteensovittamisesta alueella ja siihen liittyvän yhteistoiminnan järjestämisestä, valmiussuunnittelun yhteensovittamisesta, valmiusharjoitusten järjestämisestä. Hallituksen esityksessä Laiksi sosiaali- ja terveystoimen järjestämisestä voidaan tulkita useita lainsäädännöstä nousevia päällekkäisiä tehtäviä ja vastuita niitä käytäntöön vietäessä.

Kokonaisuutena arvioiden Keski-Suomen hyvinvointialue arvioi hallituksen esityksen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain olevan perusteltuja.